

УДК 013.74 (410)

Мазуренко К.Ю.

НОВІ ПІДХОДИ ДО РЕЛІГІЙНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті розкривається термінологічне значення та зміст понять релігія та толерантність через історичну призму і їх розвиток, що не припиняється до тепер, описуються та досліджуються умови за яких були сформовані ці поняття і шляхи якими вони поєднуються з релігійною освітою і взаємозв'язок з освітою у школах Великої Британії. Також у статті йдеться про філософський та соціальний бік проблеми, вплив на релігійну освіту та толерантність де толерантність виступає як активна соціальна поведінка, до якої людина приходять добровільно і свідомо. Розповсюдження неконфесійної релігійної освіти є свідомим зміном у розумінні цілей і задач релігійної освіти. Рушійною силою цих змін виступає необхідність адаптації освітніх концепцій до соціокультурної ситуації.

Ключові слова: толерантність, освіта, релігійна освіта, виховання, філософський та соціальний аспекти.

Постановка проблеми. Через те, що релігійна освіта має у своєму змістовному складі найрізноманітніші, а подекуди, і протилежні за значенням смисли, що поділяють її на теологічно-конфесійну, неконфесійну релігійну освіту та релігієзнавчо-світську освіту видається складним розробити чіткій та простий термінологічний апарат. В основі складності цього процесу можна поставити протиставлення наукової та релігійної діяльності, це питання дуже актуальне і має широке обговорення в наукових колах, релігійних общинах, що сприяє новим дослідженням. У цьому контексті набуває актуальності відповідний зарубіжний досвід.

Дослідженням розвитку та становлення релігійної освіти у Великій Британії займалися такі вчені як Нініан Сمارт, Джон Халл, Мірче Еліаде, Федір Козирев та інші. Роль та місце релігії в системі освіти, зазнають змін. Розробка відповідних проблем тим більш актуальна, що в ХХ ст. у вивченні релігії досягнути результати, істотні для розуміння культурної історії людства та його "діалогу культур", який стає сьогодні нагальною необхідністю.

Серед англомовних дослідників значення релігії для духовно-морального розвитку людини, теоретичні проблеми релігійної освіти, особливості її впровадження в систему загальної освіти Великої Британії розглядаються в працях Р. Голдмана (R. Goldman), М. Грімміта (M. Grimmit), Р. Джексона (R. Jackson), Дж. та К. Еррікерів (J. & C. Erricker), Д. Кіста (J. Keast), Е. Кокса (E. Cox), Т. Кулінга (T. Cooling), Р. Лівінгстона (R. Livingston), Г. Лоукса (H. Loukes), Е. Райта (A. Write), Н. Смарта (N. Smart), Л. Френсіса (L. Francis), Д. Халла (J. Hull), К. Харта (C. Hart) та ін.

Проблемам виховання і освіти учнівської молоді у Великій Британії присвячені дисертаційні дослідження Н. Бідок, Г. Бутенко, О. Волошиної, Г. Воронки, О. Демченко, І. Задорожної, О. Лещинського, Г. Марченко, А. Парінова, Л. Романенкової, О. Скринської, Р. Сойчук, С. Старовойт, В. Червонецького. Проблеми виховання на засадах християнських цінностей досліджуються в дисертаціях С. Бричок, Л. Генік, К. Журби, Т. Ільїної, О. Каневської, Т. Саннікової, Т. Тхоржевської.

Мета статті – обґрунтувати важливість неконфесійної релігійної освіти серед сучасних умов життя, полікультурності та глобалізації та позитивний вплив неконфесійної релігійної освіти на виховання толерантності учнів шкіл.

Широке розповсюдження феномену неконфесійної релігійної освіти наприкінці ХХ століття є свідомим зміном парадигмального здвигу в розумінні цілей, задач, змісту, шляхів організації та реалізації шкільної релігійної освіти в сучасних умовах. Рушійною силою цих змін виступає необхідність адаптації освітніх концепцій та підходів до соціокультурної ситуації. Серед найбільш важливих факторів процесу виступають: секуляризація суспільства; розвиток технологій інформаційного обміну та пов'язані з ним явища глобалізації, полікультурності, комерціалізація освіти та знання; системна криза культурної парадигми модерну; поява нових глобальних загроз.

В давнину існувало декілька точок зору на виникнення слова "релігія" (лат. Religio). Так, відомий римський оратор, письменник та політичний діяч I століття до н. е. Цицерон вважав, що воно походить від латинського дієслова "relegere" (знову збирати, знову обговорювати, знову обдумувати), що в переносному значенні означає "благоговіти" чи "відноситися до чогось з особливою повагою та увагою" [8]. Відомий західний християнський письменник та оратор Лактанцій вважав, що термін "релігія" походить від латинського дієслова "religare", тобто пов'язувати, тому релігію він визначав як союз людини з Богом. Подібним же чином розумів сутність релігії і блаженний Августин, хоча він вважав, що слово "релігія" виникло від дієслова возз'єднувати, і сама релігія означає возз'єднання, поновлення колись втраченого союзу між людиною і Богом. Сучасні вчені в основному погоджуються з точкою зору на виникнення слова "релігія" від дієслова "religare". Щодо короткого екскурсу з питання видів релігій можна визначити наступне, що взаємини природи, людини і "надприродного" мають так багато варіантів,

приблизно як і різновидів релігій. Для релігій Давнього Єгипту, Індії, Греції, Риму, Ацтеків, Майя, давніх германців, давньої Русі характерно було багатобожжє – політеїзм. Єдинобожжє (монотеїзм) характерний для таких релігій як іудаїзм, християнство, іслам, сикхізм та деяких інших. З точки зору віруючих, що дотримуються вищезазначених релігій, поява їх стала слідством Божої дії. Пантеїзм – вчення, згідно якому Всесвіт (природа) і Бог єдині, тотожні. Пантеїзм був розповсюджений в ряді античних релігійно-філософських шкіл (стоїки та ін.), в ряді середньовічних вчень (наприклад Спіноза). Багато елементів пантеїзму присутні в різних формах язичництва та неоязичництва, а також в ряді сучасних синкретичних вчень: теософії, живої етики, транссерфінгу та інших. Існують також релігії без Бога – віра в абстрактний ідеал: конфуціанство, буддизм, джайнізм, синтоїзм.

Питанням виникнення релігії перш за все займається релігієзнавство, що почало формуватися в самостійну галузь знань починаючи з ХХ ст. на перетині соціальної філософії, історії, філософії, соціології, антропології, психології, всезагальної історії, етнології та інших наук. Хоча деякі вчені повністю відмовляються від думки про існування дорелігійного періоду, а в якості обґрунтування свого погляду вони стверджують, що сучасній етнографії невідомий жоден народ, що не має релігійної традиції.

За загальною визначенням поняття релігії можна взяти наступне, – релігія це особлива форма усвідомлення світу, обумовлена вірою у надприродне, що включає в себе збірку своєрідних законів, моральних норм та типів поведінки, традицій, обрядів, культових дій та об'єднання людей в організації (церкви, релігійні общини). Також можна зазначити релігію як організоване поклоніння вищим силам. Релігія не тільки представляє собою віру в існування вищих сил, але і встановлює особливі відносини до цих сил: вона є діяльністю волі, що направлена до цих сил. Релігійна система уявлення світу (світобачення) спирається на релігійну віру і пов'язана з відношенням людини до духовного світу, деякій надлюдській реальності, про яку людина знає дещо і на яку вона повинна деяким чином орієнтувати своє життя. Віра може бути підкріплена містичним досвідом. Особливе значення для релігії представляють такі поняття як добро і зло, моральність, ціль та сенс життя. Основи релігійних уявлень більшості світових релігій записані людьми у священних писаннях, тексти яких, за впевненістю віруючих, або продиктовані безпосередньо Богом чи богами, або написані людьми, що досягли, з точки зору кожної конкретної релігії, вищого духовного стану, великими вчителями, особливо просвітленими чи досвідченими. У більшості релігійних спільнот важливе місце займає духовенство (служителі релігійного культу).

Серед основних функцій релігії можна відмітити наступні: світоглядна – релігія наповнює життя деяким особливим значенням і змістом; компенсаторна функція – чи психотерапевтична також, пов'язана з її світоглядною функцією та обрядово-частинною: суть її складає можливість релігії компенсувати людині її залежність від природних, соціальних катаклізмів, видаляти почуття особистого безсилля, тяжкі переживання особистих невдач, страх; комунікативна – спілкування між людьми; регулятивна – усвідомлення індивідом змісту деяких цінностей, установок та моральних норм, які присутні у кожній релігійній традиції та виступають своєрідною програмою поведінки людей; інтегративна – дозволяє людям усвідомлювати себе як єдину спільноту, скріплену загальними цінностями та цілями, дає людині можливість самоусвідомлення в суспільній системі, в якій діють такі ж погляди, цінності та вірування; політична – лідери різноманітних спільнот та держав використовують релігію в політичних цілях; культурна функція – релігія сприяє розповсюдженню культури групи-носія (писемність, живопис, музика, етикет, мораль, філософія); освітня – релігія передає специфічні знання, що сприяють розширенню свідомості людини, вихованню людяності, в давні часи церковні школи були головним осередком педагогічної думки в світі. В узагальненому вигляді визначення ролі релігії в житті людини буде звучати так – релігія допомагає знайти зміст у житті, дає відчуття сили, єдності, чить людяності, моральності, сприяє розвитку культурності, сприяє розширенню свідомості людини, сприяє підняттю рівню досвідченості.

Однією з якостей виховання який сприяє релігія у суспільстві є толерантність (від лат. *tolerantia* – терпимість) – соціологічний термін, що означає терпимість до інакшого світогляду, образу життя, поведінки та звичаїв [7]. Толерантність не означає прийняття іншого світогляду чи образу життя, вона має на увазі надання іншим права жити у відповідності до свого світогляду. Толерантність означає повагу, прийняття вірного розуміння інших культур, засобів самовираження та проявів людської індивідуальності. Під толерантністю не розуміється поступка, поблажливість чи нещирість. Прояв толерантності також не означає терпимість до соціальної несправедливості, відмова від своїх переконань чи поступки чужим переконанням, а також нав'язування своїх переконань іншим людям. В соціології під толерантністю розуміють визнання і прийняття іншої людини чи спільноти, поважне ставлення до його поглядів, образу життя, віросповідання, національності. Толерантне відношення розглядається як соціальна цінність, що забезпечує права людини, свободу і безпеку. Формування цього поняття часто пов'язують з гуманістичними ідеалами. Толерантність, за поглядами соціологів, представляє собою норму цивілізованого компромісу між конкуруючими культурами і забезпечує збереження різноманіття, природного права на несхожість, індивідуальність. В багатьох культурах поняття "толорантність" є своєрідним синонімом "терпимості": латинською *"tolerantia"*, англійською *"tolerance"*, німецькою *"toleranz"*. Крім того в усіх словниках ХХ століття вказується на пряме трактування толорантності як терпимості. Поняття "толорантність" було введено в наукове використання у ХVІІІ столітті. Поняття толорантність стало використовуватися у ліберальних журналах з середини ХІХ століття, але з середини 1930-х років воно зникло з політичної лексики, поки знову не з'явилося на початку 1990-х років. Слово "толорантність", хоча і використовується як синонім "терпимості", несе в собі інші значення. Толорантність – це активна соціальна поведінка, до якої людина приходить добровільно і свідомо [7].

По відповідності до Декларації принципів толерантності (ЮНЕСКО, 1995 р.) толерантність визначається наступним чином: "...цінність і соціальна норма громадянського суспільства, що виявляється у праві усіх індивідів громадянського суспільства бути різноманітними, у забезпеченні стійкої гармонії між різними конфесіями, політичними, етнічними та іншими соціальними групами, у повазі до відмінно різних світових культур, цивілізацій та народів, готовності до розуміння та співробітництва з людьми, що відрізняються за зовнішністю, мовою, переконанням та віруванням" [2].

У характеристиці визначення толерантності в Преамбулі Уставу ООН наголошується: "проявляти терпимість і жити разом, в мирі один з одним" [6]. Тут лексема отримує не тільки дієве, соціально активне забарвлення, але і розглядається як умова успішної соціалізації (інтеграції в систему суспільних відносин), що містить в собі уміння жити в гармонії, як із самим собою, так і зі світом людей (мікро- і макросередовищем).

Узагальнюючи вищесказане можна зробити висновок, що релігійний аспект освіти актуальний як у Європі так і в Україні і потребує подальшого вивчення, особливо в сучасному світі відкритого простору. В педагогічній науці проблема духовності займає особливе місце оскільки має на меті не лише виробити, окреслити, визначити шляхи, засоби і методи формування певних компетентностей, знань, умінь, а ще й прищепити і розвинути певні якості, здатності, риси характеру і поведінки. Усе це свідчить про доцільність вивчення релігійної освіти як сутності виховного процесу у сьогодишньому полі педагогічної науки.

Використані джерела

1. Булгаков С. Свет невечерний / С. Булгаков. – М.: Республика, 1994. – С. 17-19.
2. Декларація принципів толерантності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://school-sector.rln.ru/prava/zakony/tolerance/1/htm>.
3. Козырев Ф.Н. Гуманитарное религиозное образование / Ф. Козырев. – СПб., 2010. – 392 с.
4. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М.: Прогресс, 1977. – 379 с.
5. Лао Цзы Древнекитайская философия / Лао Цзы. Дао де Цзин. Ян Хин-Шун / Дао Де Цзин в 2 т. – М.: Мысль, 1972. – 214 с.
6. Преамбула Устава Организации Объединенных Наций [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/documents/charter/preamble.shtml>.
7. Словник української мови: в 11 тт. / АНУРСР. Інститут мовознавства [за ред. І.К. Білодіда]. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – т. 10, 1979. – С.179.
8. Цицерон Учение академиков / Пер. Н. А. Федорова. – М., 2004. – 320с.
9. Эйнштейн А. Физика и реальность / А. Эйнштейн. – М.: Наука, 1965. – С. 58.

Mazurenko K.

NEW APPROACHES IN RELIGIOUS EDUCATION IN GREAT BRITAIN

This article describes the sense of the word tolerance in the historical usage and its development that is growing up for today. It continues saying about the conditions in what it appeared and the ways it connected with the education and it concerns religious education in Great Britain. Also it tells about philosophical and social side of the problem, political influence on the education and tolerance.

The orientation on the humanistic methods in upbringing of the pupils and development of national education and culture make the topic about moral and spiritual aspects very actual for today. There are educational ways that promise to create a moral cultural person in poliethnic society, among great amount of different religions, cultures and traditions and ways of thinking. Between that ways, there is one that develop all this qualities and one of the most important – tolerance, that new way is – nonconfessional religious education. The investigating of that question becomes more actual in the light of results that was achieved in understanding of cultural history of humanity and a "dialog of cultures" that is of a great importance now/ wide spreading of phenomenon of nonconfessional religious education at the end of XX century testifies about changes in understanding of aims, tasks, sense and ways of organization and realization of school religious education in modern conditions. The motive of this changes is the need of adaptation of educational concepts and methods to the social and cultural situation. Among the most important factors of this process are: secularization of society; development of technologies of informational exchanges and conception of globalization, policultural world; appearance of new global threats.

This article shows in brief classification of religions, also it tells about question of appearance of religion science on the crossing of social philosophy, history, ethnology, psychology and other sciences. Some scientists consider that there was no before – religion period, because every nation that is known by ethnology has its own religion, as so it is very important as informational resource about cultures and traditions of different nations and as a resource for upbringing moral quality such as tolerance. Also there is special importance for religion in such concepts as good and evil, moral qualities, aims and sense in life, that are very important in pedagogic senses, when it chase humanistic aims.

Key words: tolerance, education, religious education, upbringing, philosophical and social influence.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2015